

Проблема формування тверезого способу життя в українському народному музичному мистецтві

Тетяна Володимирівна ЄЛАГІНА

*Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди, Харків.
E-mail: elagins1@yandex.ua*

У наш час, коли відбувається радикальна трансформація суспільства, яка супроводжується ламанням стереотипів, переосмисленням існуючих та створенням нових цінностей та ідеалів, з новою силою постала проблема формування тверезого способу життя молоді. Піддаючись впливу загальнодоступної реклами спиртних виробів у засобах масової інформації та в мережі Інтернет, вважаючи, що розпивання спиртних виробів — це «круто», значна частина сучасної української молоді навипередки демонструє свою «дорослість», не задумуючись про широкий спектр наслідків таких «перегонів».

У «Маніфесті тверезості» Всеукраїнського руху «Твереза Україна» слушно зазначено, що *«вживання алкоголю і тютюну несумісне з повноцінним життям здорової людини»*, адже *«алкоголь і тютюн руйнують сім'ї, підривають суспільні стосунки і є основними причинами деградації нації»* [1].

Матеріали і методи. У статті використані матеріали Наукового архіву інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського за 1920 рік, проаналізовано ряд збірників українських народних пісень та публікації в мережі Інтернет.

Основна частина. Стан здоров'я народу відображує минуле і сучасне країни. Майбутнє нашої держави безпосередньо залежить від стану морального і фізичного здоров'я нинішньої молоді. Українці усвідомлювали це і тому споконвічно приділяли значну увагу формуванню тверезості як невід'ємної якості справжнього громадянина. На думку науковців, тверезість була визначальною рисою нашого народу, що

передавалася від покоління до покоління через систему сімейного й християнського виховання разом із іншими моральними і громадянськими якостями та цінностями.

Вивчаючи питання історії питної справи і пияцтва, дослідник І. Прижов зазначав, що «...пияцтва в домосковській Русі не було, не було його як пороку, що роз'їдає народний організм» [2]. У часи козаччини за пияцтво під час військового походу передбачалася смертна кара, а чутки про споживання міцних спиртних виробів поширювали самі козаки [3, с. 173–180] з метою дезінформації ворогів, що було свого роду елементом військової тактики.

Аналіз архівних матеріалів, наукових праць та науково-популярних публікацій показав, що український народ, який можна вважати непитушим, завжди відводив важливу роль формуванню тверезого способу життя — однієї з невід'ємних рис справжнього громадянина. Проблема тверезого виховання була складовою народної педагогіки та знаходила своє відображення в усіх видах українського народного мистецтва, зокрема і в музичному. Підтвердження цьому знайдено в різножанрових творах українського народного музичного мистецтва.

Однією з невід'ємних вимог до майбутнього чоловіка, які оспівувалися у весільних піснях, був саме тверезий спосіб життя, адже для створення повноцінної сім'ї важливо, щоб чоловік «не був п'яниченька, не скривдив мого личенька» [4, с. 28].

Значну кількість творів про ставлення українського народу до пияцтва і пияків знайдено серед родинно-побутових пісень, в яких без прикрас і епітетів була відображена реальна дійсність. Сімейне щастя часто було зруйноване через жорстоке ставлення чоловіка-п'яниці до власної дружини:

Горе жити мені молоденькій
Та й за п'яницею.
А п'яниця, гірка недбайлиця,
Мед-горілку п'є,
Ой як прийде з корчми додомоньку —
Мене молодю б'є [5, с. 512].

Викликали співчуття і співпереживання не лише дружина, а й діти. Вони постійно страждали від ситуації, що складалася в сім'ї, де батько-п'яниця не лише не турбувався про своїх дітей, а й випліскував на них усе своє роздратування і незадоволення:

П'яниця в корчмі
Все п'є та гуляє,
А як прийде до домочку,
Дрібні діти розганяє [6, с. 5].

Із розумінням українці ставилися до жінки, яка, доведена до відчаю, тікала від чоловіка-пияка:

Не бий мене, муже, не карай,
Покину діток, дрібних покину,
Сама піду в найми в чужий край [7, с. 213].

Часто пияцтво призводило до матеріального розорення сім'ї. Адже п'яниця не зупинявся ні перед чим заради власного задоволення і виносив із дому все цінне, не задумуючись над тим, як далі житиме родина:

...Він щовечора із корчми йде.
І щовечора, й щораночку,
Против коника й нагайочку.
Против коника вороного,
Сам до стайні йде по другого [6, с. 48].

Український народ використовував усі можливі засоби впливу на особистість з метою формування важливої громадянської якості — тверезого способу життя молодого покоління. У пісні «Ой коню мій, коню, коню вороненький» навіть вірний кінь висловлював своє незадоволення господареві-п'яниці:

...Мені тяжкі далекі дороги
І густі коршомки —
Кожну не минаєш.
Сам п'єш та гуляєш,
Мене, вороного,
До стовпа в'язуєш [6, с. 68].

Значну роль у формуванні тверезого способу життя відігравали жартівливі та сатиричні пісні, адже гумор у житті суспільства виконував *«своєрідну роль соціального фільтра, який не пропускає в річище звичного, закономірного для народу різних хиб та вад окремих людей»*. Критикуючи *«аномалії людської поведінки та характеру»* [8, с. 84], до яких належало і пияцтво, народ в українських жартівливих та сатиричних піснях наголошував, що його наслідком є тяжкий гріх — розпуста:

Кум куму напуває,
Кум куму підмовляє:
Прийдеш, ой прийдеш потому,
Та й як не буде муж в дому [9, с. 416].

Громадська думка мала вагомий виховний вплив на кожну особистість. Тому п'яниці, які здебільшого підсвідомо розуміли негативність своєї шкідливої звички і боялися суспільного осуду, намагалися приховати від оточуючих пристрасть до вживання алкоголю. Підтвердження цьому знайдено у пісні «Я до тебе, кума моя»:

...Напиймося горілочки
Собі нищечком.
Напиймося уночі
Хоч в куточку на печі,
Щоб нас люди не знали
Й п'яницями не звали [9, с. 420].

Висновок. Отже, українське народне музичне мистецтво відіграло значну роль у процесі формування важливої громадянської якості молодого покоління — тверезого способу життя. Не втратило воно свого виховного потенціалу і сьогодні. Адже слухання і виконання пісень з антиалкогольним змістом впливає на формування у молоді негативного ставлення до вживання алкоголю, допомагає зробити висновок про надзвичайну шкідливість цієї звички, наптовхує на думку про її негативні наслідки як для кожної особистості, так і для суспільства в цілому:

Горілочко-шафаро,
Лихе б тебе напало!
Сама в шатах не ходиш,
Нас до втрати доводиш [5, с. 519].

- [1] Рух «Твереза Україна»: маніфест тверезості [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.tvereza.info/sobriety/>
- [2] *Прыжов И.* История кабаковъ въ Россіи въ связи съ исторіей русскаго народа. — Санкт-Петербург — Москва: Издание книгопродавца-типографа М.О. Вольфа, 1868. — 320 с.
- [3] *Яворницький Д.І.* Історія запорізьких козаків. Т. 1. — Львів: Світ, 1990. — 319 с.
- [4] Весільні пісні / Упоряд., авт. вст. ст. та приміт. М.М. Шубравська; Відп. ред. І.П. Березовський. — К.: Дніпро, 1988. — 476 с.: іл.
- [5] Пісні Явдохи Зуїхи. Записав Г. Танцюра. — К.: Наукова думка, 1965. — 812 с.
- [6] Науковий архів інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М.Т. Рильського. 1920 р. Ф. 31–2, од. зб. 58.
- [7] Перлини української народної пісні / Упорядник М. Гордійчук. — К.: Музична Україна, 1991. — 382 с.
- [8] *Дей О.І.* Народно-пісенні жанри. Вип. 1. — К.: Музична Україна, 1977. — 108 с.
- [9] Жартівливі пісні. Родинно-побутові / Упорядники О.І. Дей, М.Г. Марченко, А.І. Гуменюк. — К.: Наукова думка, 1967. — 800 с.